

Uniunea Europeană în context geopolitic

Drd. Alexandra Mateescu
Master în Geopolitică și Geostrategie, REI-ASE, București

The European Union has always proved itself capable to “update” to the challenges of the world’s economy. Its entire history proves it. Now at the beginning of the twenty first century, EU is facing a major choice: to remain a powerful economic organization or to become a global political player. What alternative will be chosen by the member states?

Key words: *economic organization, great power, constitution, political union.*

UE, cel mai mare bloc economic în plan global, *actor individualizat al scenei internaționale* trebuie să-și folosească puterea economică pentru a orienta rezultatele politice către pace și stabilitate, atât în plan intern, cât și în plan internațional. În plan intern, prin reducerea diferențelor dintre nivelurile de dezvoltare economică și promovarea unor politici instituționale care să conducă spre adâncirea integrării și menținerea coeziunii economice și sociale a unei Uniuni Europene extinse. În plan internațional, prin afirmarea mai activă a identității internaționale în acțiuni unitare (influența externă pe care UE o exercită asupra chestiunilor economice contrastează puternic cu vizibilitatea sa în plan politic global), respectiv consolidarea și dezvoltarea capacităților europene de securitate și apărare.

Nu mai este un secret pentru nimeni că sfârșitul războiului rece a dus la un adevărat haos geopolitic. Modificarea echilibrului de putere a provocat un amplu proces de redefinire a raporturilor internaționale, cu implicații directe asupra securității mondiale. Țările care au părăsit tutela fostei URSS, în dorința de redobândire și redimensionare a identității na-

ționale s-au îndreptat către principalii poli de forță ai lumii contemporane.

O parte dintre ele, au reușit să profite de acest nou context geopolitic pentru a fi integrate în NATO și UE (acestea au fost admise întâi în NATO și, apoi, în UE). Belarus, Ucraina și Republica Moldova au rămas în expectativă filo-rusă, lăsând ca evoluția geopolitică din zonă să dicteze finalizarea opțiunilor ulterioare. Acum, chiar dacă oficialii de la Bruxelles își arată rezervele față de eventuala admitere a celor trei în UE, aceștia speră ca o dată cu obținerea statutului de vecin al acestei comunități de state, rezervele vor fi înlăturate și statutul lor de *cordon sanitar* între spațiul euroatlantic și euroasiatic va înceta.

Republicile caucaziene, care nu aparțin lumii islamice, sunt în mod pregnant îndreptate spre SUA. Dintre aceste de remarcat sunt Georgia și Armenia, care fac eforturi susținute spre relansarea economiei, contrabalansarea influenței ruse în zonă și menținerea în afara spațiului islamic.

Kazahstan, Uzbekistan, Azerbaidjan, Tadjikistan și Turkmenistan încearcă să-și redefinească identitatea statală și na-

țională într-un spațiu de spiritualitate și civilizație islamică.

Extinderea NATO și a UE spre Est a redeșteptat interesul Rusiei față de Orientul Mijlociu și Asia Centrală (a se citi regiunea caspică, până mai ieri *lac sovieto-iranian*, al treilea mare bazin petrolifer al lumii, după Golful Persic și Siberia). Asia Centrală, această regiune necunoscută europenilor în mare parte, va avea o importanță hotărâtoare, din punct de vedere geopolitic și geostrategic, atât datorită populației sale musulmane, cât și apropierii strategice de Orientul Mijlociu și Asia de Sud.

Rusia are mari interese strategice în Asia Centrală. Lupta pentru controlul, exploatarea și transportul petrolului și gazelor naturale va deveni tema principală a confruntării surde dintre Rusia, cea care deține accesul la resurse, și lumea Occidentală, respectiv Statele Unite.

Rusia în plan economic folosește comerțul cu armament și tehnologie pentru a reface legăturile cu China, India și Iran, în plan diplomatic utilizând acțiuni menite să accentueze sciziunea între Europa și Statele Unite, în scopul diminuării influenței americane în lume și reîncepând, astfel, tradiționala competiție a marilor puteri.

Poate fi considerată UE o mare putere?

UE nu este încă un stat, dar putem spune că îndeplinește condițiile. UE va avea, o dată cu integrarea României și Bulgariei, aproximativ 450.000.000 de locuitori, un teritoriu de 3% din suprafața terestră și va deține 25% din bogăția planetei.

UE este, fără contestație, o putere economică. Uniunea **este cel mai mare bloc economic în plan mondial** și, cu toate acestea, capacitatea sa de contracarare a noilor tipuri de amenințări ce pun

în pericol securitatea statelor membre, cum este spre exemplu terorismul, nu este la fel de mare.

Pe măsură ce preocupările artizanilor scenei internaționale vor evolua din spre chestiunile de securitate militară către cele care privesc securitatea economică, este evident că și rolul geopolitic al UE trebuie să fie pe măsura celui geoeconomic.

În ceea ce privește puterea militară nu există o unitate la nivelul Uniunii, luând în considerare că în interiorul ei există și state neutre, iar forțele armate create comune puse la dispoziție de statele membre au ca principal obiectiv menținerea păcii și misiuni umanitareⁱⁱ.

Putem considera UE putere atomică, având în vedere că două state membre (Franța și Anglia) dețin bomba atomică. UE poate fi considerată și putere cosmică, trimițând în spațiu atât obiecte cât și oameniⁱⁱⁱ.

În concluzie Uniunea Europeană are toți pilonii necesari unei mari puteri ceea ce îi lipsește fiind „acoperișul”, adică o arhitectură instituțională politică. Deciziile luate în cadrul acestei arhitecturii instituționale politice să aibă putere obligatorie pentru toate statele membre, ceea ce îi va permite Uniunii Europene să aibă o singură voce în exterior.

Construcția acestui „acoperiș” se confruntă cu două dificultăți serioase. Prima ar fi că UE este un proiect nou, modelele politice pre-existente nefiind de prea mare ajutor în trasarea evoluției sale. Cea de-a doua vizează diferențele substanțiale de performanță economică, de standarde sociale și, prin urmare, de interese politice dintre statele membre.

Uniunea Europeană reprezintă o nouă formă de entitate politică la care nu se aplică ușor categoriile constituționale convenționale. Categoriile ce au rezultat

din funcționarea instituțiilor statului-națiune: suveranitatea principalei legislații și subordonarea executivului central față de legislativ. În cea ce privește Uniunea Europeană, aceasta nu are o singură sursă legislativă suverană și nici nu deține un executiv central multifuncțional, responsabil în mod democratic, printr-un singur canal, în fața reprezentanților poporului.

Uniunea Europeană este departe de a se asemăna cu formele constituționale ale statului-națiune. Majoritatea puterilor Uniunii au luat naștere în urma tratatelor dintre statele membre. Legislația sa depinde în bună măsură de încorporarea unor inițiative având un cadru comun, la nivelul statelor membre, și în egală măsură de felul în care ramurile executivului acelor state urmează politicile comune. Sistemul comun de luare a deciziilor depinde încă substanțial de acordurile dintre guvernele naționale și de deliberările relativ secrete, însă lipsite de caracter obligatoriu la nivel național, ale Consiliului de Miniștri. Statele-națiune ale UE dețin multe atribuții guvernamentale distincte importante, iar națiunile au limbi diferite, tradiții și sisteme legale care vor îngreuna integrarea europeană deplină.

Evoluția de până acum a Uniunii a demonstrat existența unei puternice voințe politice din partea statelor membre în ceea ce privește adâncirea procesului de integrare, și dacă luăm în considerare evenimentele din 2004, an de cotitură în istoria UE, când:

➤ a avut loc cea mai mare extindere a Uniunii cu zece noi membri^{iv} și a fost cea care a șters definitiv granițele stabilite de cel de-al doilea război mondial;

➤ a fost aprobat de către Parlamentul European și proiectul Constituției UE^v.

Proiectul unei Constituții pentru Europa este foarte important pentru trecerea la stadiul de uniune politică deoarece:

- acesta presupune înlocuirea sistemului complex al tratatelor UE cu **un singur document**, care va stabili clar prerogativele Uniunii și limitele sale și rezolvă **problema personalității juridice** a Uniunii (conform Tratatului de la Maastricht, Uniunea Europeană nu dispune de **personalitate juridică**^{vi}, iar fără personalitate juridică, Uniunea Europeană nu este un subiect de drept internațional) și, ca urmare, se găsește în imposibilitatea de a semna tratate internaționale. Ceea ce în prezent are personalitate juridică, și care este abilitată să semneze tratate internaționale, în baza mandatului conferit de Consiliul European, este Comisia Europeană. Acest fapt îi permite să ia parte la negocierile din cadrul OMC, dar nu și la cele din cadrul ONU. Acest aspect a generat dezbateri fiind ridicată următoarea problemă: în cazul în care Uniunea Europeană va reprezenta statele membre în cadrul ONU și, implicit în cadrul Consiliului de Securitate, atunci Franța și Marea Britanie trebuie să renunțe la locul lor în cadrul acestui consiliu;

- adoptarea Constituției va face ca și ca Uniunea să aibă o singură voce pe plan extern, prin unificarea poziției de Înalt Reprezentant al PESC cu cea de Comisar pentru Relații Externe într-un statut special de Vicepreședinte al Comisiei/ **Ministru de externe al UE**;

- simplifică instrumentele de acțiune ale Uniunii. Din acest punct de vedere, Constituția produce modificări substanțiale, limitând tipologia actelor normative de la 36, câte identificase Primul Ministru belgian înaintea momentului Laeken, la numai 6, și anume: lege, le-

ge-cadru, regulament, decizie, recomandare și aviz;

- introduce o **clauză de ieșire**, care permite unui stat să părăsească Uniunea;

- generalizează **principiul majorității calificate**, în cadrul procesului decizional în cadrul Consiliului;

- de asemenea, Constituția încearcă să rezolve și problema „deficitului democratic” al Uniunii, sporirea legitimității democratice presupunând întărirea rolului instituțiilor comunitare, ceea ce înseamnă o cedare de putere din partea statelor membre. În prezent Uniunea Europeană are o dublă legitimitate, acest fapt rezultând încă din primul articol: „Inspirată de dorința cetățenilor și a statelor Europei de a construi un viitor comun, această Constituție instituie Uniunea Europeană, căreia statele membre îi conferă competențe pentru atingerea obiectivelor comune. Uniunea coordonează politicile statelor membre pentru atingerea acestor obiective și exercită asupra modelului comunitar competențe ce iau fost transferate de către acestea”. Cel mai bun exemplu al dublei legitimității îl constituie procedura de codecizie dintre Consiliul European (reprezentantul statelor) și Parlamentul European (reprezentantul națiunilor). Echilibrul acestui sistem este asigurat de **principiul subsidiarității**, care legitimează intervenția Uniunii Europene atunci când se consideră că statul membru nu își poate atinge obiectivele urmărit – în general obiective comune statelor membre-, și de **principiul proporționalității** care are drept obiectiv asigurarea unei bune exercitări a competențelor, precizând că forma și conținutul acțiunii Uniunii nu trebuie să depășească ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivelor.

➤ a fost adoptat **planul de coordonare anti-teroristă**, ca răspuns la atentatele teroriste din 11 martie 2004 din capitala Spaniei. În afara măsurilor legate de eficientizarea schimbului de informații, de intensificarea controlului în aeroporturi și porturi, sau de includerea amprentelor digitale și a elementelor de detectare a irisului ocular în cadrul vizelor și pașapoartelor, planul conține o importantă **clauză de solidaritate**. Această clauză, prezentă de altfel și în Constituție, prevede că, în cazul în care o țară membră a Uniunii este vizată de un atentat terorist, toți membrii UE îi vor sări în ajutor prin mobilizarea tuturor forțelor de care dispun, inclusiv a celor armate. Pentru asigurarea unei acțiuni coerente de luptă contra terorismului și respectării angajamentelor asumate în cadrul planului de coordonare anti-teroristă, a fost numit un **coordonator pentru contra terorism**;

➤ s-au început negocierile cu Turcia, după mai bine de 40 de ani de așteptare. Acesta a reprezentat un pas istoric. De curând, Organizația Turcă pentru Planificare de Stat a dat publicității un raport, intitulat „Impactul aderării Turciei la Europa”, din care reiese că o Turcie, membră deplină a UE, va contribui semnificativ la economia Uniunii. Potrivit raportului, în perioada 2014-2020, economia turcă va crește cu șase la sută anual, iar în 2014, venitul pe cap de locuitor în această țară va fi de peste 9.000 de dolari. Aderarea Turciei va contribui cu 386 miliarde de Euro la UE în perioada 2014-2020, iar importurile din țările membre ale UE vor atinge o sumă mai mare de 150 miliarde de Euro, în 2020, comparativ cu actualele importuri care valorează doar 28 miliarde de Euro.

Transformarea Uniunii Europene din uniune economică și monetară în uniune politică începe să prindă contur.

Și cu toate că UE mai are multe probleme interne pe care să insiste, ne putem imagina o Uniune în care vor exista o Turcie (putere militară) și o Ucraină (putere militară și atomică), fiind DOAR o grupare economică regională? Acea UE nu va mai fi sigur DOAR o grupare economică regională, va fi o mare putere în care valori ca libertatea, solidaritatea, drepturile omului, democrația, justiția vor delimita frontierele.

Note:

i. Ucraina în urma „revoluției portocalii” s-a înscris pe lungul drum al integrării euro-atlantice, iar în cea ce privește Republica Moldova situația este incertă luând în considerare rezultatele alegerilor din 6 martie 2005.

ii. EUROCORPS, EUROFOR, EUROMARFOR, Grupul Aerian European.

iii. Programele Ariane; EUSEC (Centrul European pentru Observații din Satelit).

iv. Cipru, Estonia, Letonia, Lituania, Malta, Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia și Ungaria.

v. Acesta urmând să fie aprobat de toate statele membre.

vi. Tratatul de la Roma menționează clar că cele trei Comunități Europene dispun de personalitate juridică, în timp

ce Tratatul de la Maastricht nu menționează acest lucru.

Bibliografie:

1. Meleşcanu Felicia, *Repere de geopolitică aplicată*, Editura A' 92, Iași, 2001.
2. Neguț Silviu, *Geopolitici și geostrategii economice*, Editura UCDC, 2004.
3. Laffan Brigid (coordonator), *Constitution-Building in the European Union*, Brunswick Press, Dublin, 2003.
4. Foucher Michel, *Republica europeană*, Editura Mirton, Timișoara, 2002.
5. Hirst Paul, Grahame Thompson, *Globalizarea sub semnul întrebării. Economia internațională și posibilități de guvernare*, Editura Trei, București, 2002.
6. Fontaine Pascal, *Europe in Ten Points*, www.europa.eu.int.
7. *** *The European Union: Still Enlarging*, Comisia Europeană, Belgia, 2001
8. *** *Proiectul de Constituție – Ghidul cetățeanului*, www.mie.ro.
9. *** *Convention on the future of Europe*, www.mie.ro.
10. www.mie.ro
11. www.questi.com
12. www.curentul.ro
13. www.adevarulonline.ro
14. www.presamil.ro

